

רמשטיין ושובו של הזעם הטבטוני

קלייר ברלינסקי

רמשטיין היא מילה בגרמנית תת־תקנית שפירושה המקורב הוא "אבן־נגח"¹, והוא גם שמה של להקה גרמנית פופולרית. מאוד פופולרית. אלבומה הראשון של הלהקה, הרֶצְלִיד ("כאב לב"), יצא לחנויות בשנת 1995, ובתוך ימים ספורים העפיל אל פסגת מצעדי המכירות בגרמניה. במשך חמישה שבועות כיכב האלבום במקום הראשון, והוסיף להיות אחד מעשרת האלבומים הנמכרים ביותר במשך שנתיים – הישג חסר תקדים בשוק הפופ הגרמני ההפכפך. אלבומה השני של הלהקה, זֶהְנוֹכְט ("כמיהה"), הצליח אף יותר מקודמו: מיד עם צאתו כבש את המקום הראשון בטבלת המכירות, ובתוך זמן קצר זכה למעמד של אלבום פלטינה כפול (מיליון עותקים). בשנת 1998 זכה הקליפ של רמשטיין לשיר אָנֶנְד ("מלאך") בפרס האָקוּ, המקבילה הגרמנית לפרס הגראמי. באותה שנה זכתה הלהקה גם בפרס הקוֹמֶט של תחנת הטלוויזיה ווֶה, האם־טי־וי הגרמני, והוכתרה למעשה לנושאת הדגל של המוסיקה הפופולרית הגרמנית. בשנת 1999 זכתה רמשטיין באקו נוסף עבור זֶהְנוֹכְט. האלבום מוֹטֶר ("אמא"), שיצא בשנת 2001, נמכר מיד במיליון עותקים, ובכך העלה את כלל מכירות הלהקה אל מעבר לסף הארבעה מיליון. אלבומם האחרון, בִּיֶּזֶה. בִּיֶּזֶה ("מסע,

מסע"), שיצא בנובמבר בשנה שעברה, שבר את כל שיאי המכירות הקודמים של הלהקה והפך את רמשטיין להרכב הגרמני המצליח ביותר בהיסטוריה. כדי לקבל מושג כלשהו על הסחורה התרבותית שמציעה רמשטיין ראוי להציץ במילותיהם של כמה משיריה:²

רמשטיין

רמשטיין

אדם בוער

רמשטיין

ריח בשר תלוי באוויר

רמשטיין

ילד גוסס

רמשטיין

השמש זורחת

רמשטיין

ים להבה

רמשטיין

דם נקרש על האספלט

רמשטיין

אמהות צורחות

רמשטיין

השמש זורחת

רמשטיין

קבר המונים

רמשטיין

אין מפלט

רמשטיין

אף ציפור אינה שרה עוד

רמשטיין

השמש זורחת

והנה שתי טעימות נוספות:

האם אתם רוצים לראות את המיטה עולה באש?

האם אתם רוצים לראות את המיטה עולה באש?
האם אתם רוצים לגווע בעור ובשיער?
הרי גם אתם רוצים לנעוץ את הפגיון בסדין
הרי גם אתם רוצים ללקק את הדם מהחרב
אתם רואים את הצלבים על הכר
אתם חושבים שמותר לתמימות לנשק אתכם
אתם חושבים שקשה להרוג
אז מאין באים כל המתים
סקס הוא קרב
אהבה היא מלחמה

המייסטר

הימלטו!
כי המייסטר שלח אותנו
אנחנו מכריזים על הסוף
רוכב הָרָשֶׁע
מזין את כִּיב קנאתו

האמת היא כמו סופה
היא באה אליך, אתה יכול לשמוע אותה
כמה מר להכריז על בואה
היא באה להחריב

בעת שהלילה גוסס
אנחנו מכריזים על יום הדין
לא יהיו רחמים
הימלטו, הימלטו על נפשותיכם

האמת היא מקהלה של רוח
אף מלאך לא יבוא לנקום את דמכם
אלה הם ימיכם האחרונים
היא תרוצץ אתכם כמו קיסמי עץ

מילותיו של השיר האחרון טעונות מאוד. בייחוד בולט השימוש במילה "מייסטר". ג'ון פלסטיינר, הביוגרף של המשורר פאול צלאן, ציין כי משמעות המילה מייסטר בגרמנית "יכולה לכוון לאלוהים, לישו, לרב, למורה, לאלוף, למפקד, לבעלים, לחבר גילדה, לבעל תואר מוסמך באמנויות או בתיאולוגיה, למשגיח במחנה עבודה, למנצח תזמורת, לגזע 'אדונים', שלא לדבר על וילהלם מייסטר, גיבורו הנודע של גתה, או על האופרה מייסטרזינגר פון וירנברג מאת ואגנר; המושג מעלה גם את זכרם של חוקי הגזע של נירנברג משנת 1935".³ ולבסוף, עוד שיר אחד מן הרפרטואר של הלהקה:

בשר לבן

סימני צליפה אדומים על עור לבן
אני מכאיב לך
ואת מייללת בקול

עכשיו את פוחדת ואני מוכן
קיומי החולה זועק לגאולה
בשרך הלבן הופך לי לגרדום
בשמים שלי אין אלוהים

מבחינה צורנית ותמטית כאחד, המילים של רמשטיין נטועות עמוק בהיסטוריה של השירה הגרמנית. מקורן בזרם ה"נֶוֶה זְכְּלִישְׁקִיט", זרם המוחשיות החדשה, משנות העשרים של המאה שעברה. משוררי הזרם הזה, שהבולט שבהם היה גיאורג טראקל, ביקשו להציג את המציאות בדימויים מוחשיים – והמציאות שלהם, כך נראה, באה לידי ביטוי בעיסוק בלתי פוסק בדם ובפרצופים מרוסקים. השפעתו של טראקל ומשוררים כמותו ניכרת במיוחד במשיכתה הבולטת של רמשטיין לדימויים קודרים ומדממים.⁴ לא אחת אף ניתן לשמוע בשירי הלהקה הד ברור ל"מחזור חדר המתים" הידוע לשמצה

של המשורר גוטפריד בֶּן, המומחה הברלינאי למחלות מין שנשבע אמונים למפלגה הנאצית עד שזו הקיאה אותו מקרבה בעוון סטייה.⁵

בשירה של רמשטיין אפשר לזהות גם זיקה כלשהי לסגנון הציור האקספרסיוניסטי הגרמני של התקופה שלאחר מלחמת העולם הראשונה, ובייחוד לעבודותיו של אוטו דיקס, אשר בילה ארבע שנים בשוחות וידע היטב כיצד נראה שדה קרב לאחר חילופי ארטילריה. שירים אחרים, העוסקים בתמות מיניות סאדו-מזוכיסטיות, כמו "פֵּיין פֵּיין" ("האיבר שלי"), למשל – מחווה לקניבל הגרמני ארמין מייזוס, אשר בשנת 2002 חלק עם קרבנו-מרצון ארוחה אחרונה מאיברו הכרות – היו משתלבים בנקל בעיתון פורנוגרפי וסנסציוני כמו דֶר שְטִירמר של יוליוס שטרייכר, שעורר סלידה אפילו בקרב הגרועים שבנאצים.

לקת רמשטיין נוסדה בשנת 1993 והיא מורכבת משישה מוסיקאים בני מעמד הפועלים, שכולם נולדו והתחנכו מאחורי חומת ברלין: הזמר טיל לינדמן, הקלידן פֶּלאַקֶה לורנץ, המתופף כריסטוף שניידר, הבסיסט אוליבר רידל, והגיטריסטים פאול לֶנְדֶרס וריכרד קרוסֶפֶה-ברנשטיין. המוסיקה שלהם מתוחכמת מאוד ומתוזמרת להפליא. השירים רבי-העוצמה מושמעים בפול ווליום ודוחפים את הסאב־וּפֶּרים עד לקצה. חברי הלהקה משלבים טכניקות של מטאל, רוק תעשייתי, טֶכְנוֹ ומוסיקה קלסית, ומשתמשים במגוון עצום של אפקטים קוליים – גיטרות שצלילן עוות באולפן, יללות רפאים מסומפלות, מקהלות ערביות, שריקות מלודיות, עיבודים לכלי מיתר, קריאות קצובות של אלפי בני-אדם, הלמות נעליים צבאיות צועדות בסך, וצלילי תזמורת סימפונית שלמה. התזמורת שבה נעזרו, אגב, היא אחת מן הטובות בגרמניה, והיא מנוהלת בידי מנצח מקצועי.

רמשטיין היא ללא ספק נצר אחרון למורשת הגאונות המוסיקלית הגרמנית. אומנות הקצב שלהם – המדויקת להפליא – היא גרמנית במובהק, וכמוה גם שליטתם האינטואיטיבית ביצירתו ובהרפייתו של מתח מוסיקלי. הבומבסטיות שלהם מזכירה את ואגנר וכמוה גם איכותה ההיפנוטית המבעיתה של המוסיקה. בהרכבים התזמורתיים המשמשים את רמשטיין ניכרת גם השפעתו של קארל אורף, מלחין "כרמינה בוראנה". קטעי המיתר מתפוצצים לכדי מתקפה כותשת-גולגולת ומיד אחריהם בוקעים ונסוגים אקורדים נמוכים, מסונתזים, שיוצרים אפקט מבעית ומרטיט כאחד. בהשוואה לרמשטיין, להקות רוק כבד אמריקניות נראות מסורבלות, ילדותיות ואֶנֶמיות.

ברוח המסורת המוסיקלית הגרמנית רבת־השנים, קטעי השירה של רמשטיין, כמו אלה של שוברט, נטמעים כליל בתוך המרקם המוסיקלי. השפה הגרמנית – על צליליה השורקים, עיצוריה החוככים הקשים, סדר הפונמות הייחודי וכללי ההטעמה שלה – מתפקדת ככלי נגינה עצמאי כמעט. היא מתמסרת כליל לשירה הקצבית רבת־העוצמה ממש כשם שהיא מתמסרת, כידוע, לרטוריקה קצבית רבת־עוצמה.

בסרטוני הווידאו של הלהקה חוזרות ונשזרות תמונות מן המיתולוגיה הנורדית ומן הפולקלור הגרמני. בקליפ לשיר סוֹנָה ("שמש") למשל, נראית שלגיה סאדו־מזוכיסטית מסניפה קוקאין.⁶ השיר דלֵאִי למה שואב את השראתו מעשר היער של גתה. רִיִּיזָה, רִיִּיזָה מבוסס על שיר מלחים גרמני שבו קורא רב־החובל לספנים הישנים. התרגום המילולי של שם השיר הוא "מסע, מסע", ואולם יש בו גם הד לגרמנית של ימי הביניים, שבה פירושו של הפועֵל "רייזֵן" הוא "להתעורר", פירוש המזכיר מיד את הקריאה "דויטשלנד ארוואכט!" – "גרמניה, עורי!" – אחת הסיסמאות הידועות של פלוגות הסער הנאציות. במו עיניי חזיתי בלהקה מבצעת את השיר בהופעה בברלין. אין לי כל ספק שהקהל מתייחס אל הפזמון כאל קריאה לפעולה.

השיר רִיִּיזָה, רִיִּיזָה נפתח בצלילי המיית גלים וצווחות שחפים, בהלמות מבשרת רע של מלחמה קרבה ובקריאות קצובות של מלחים על סיפון אנייה. בנקודה זו מותקף המאזין בקול תופים מהמם, באסים אלימים ומקהלה שלמה, המוגברים כולם לעצמות לא־נתפסות. תיאור מילולי גרידא אין בו כדי להעביר ולו שמץ מן החוויה. זהו שיר משלהב ואפקטיבי מאין כמוהו, שממלא את המאזין בתחושת תוקפנות מסעירה. בעלי מערכת סאונד חזקה דייה מוזמנים להאזין לשיר ולהיווכח בעצמם בכוחו המהפנט.

הסוחף מכל חברי הלהקה הוא הסולן טיל לינדמן, יליד העיר שְוֵרִין, והוא שכותב גם את השירים. גופו בנוי לתלפיות, זכר לעברו בתור שחיין עטור מדליות. ללינדמן קול באס נמוך ומרושע שאין דומה לו במוסיקת הפופ של ימינו. קולו בלתי מהוקצע אבל מחשמל, והוא ידוע ברי"שים המתגלגלים שלו, שיש מי שמזהה בהם משהו מן הסגנון של היטלר.⁷

ההאזנה לשיריה של רמשטיין היא חוויה טורדת מנוחה, שלא לומר מטלטלת; וצפייה בהופעה חיה, על אחת כמה וכמה. בתחילת ההופעה לינדמן מצית את עצמו – פשוטו כמשמעו – ואז מתזז להבות לאוויר בעזרת זיקוקים המחוברים לידי. בתוך שניות הופכת הבמה כולה למערבולת אש. בהופעותיה הראשונות, כדי להבטיח מעל לכל ספק את תשומת לבו המלאה של הקהל, שפכו חברי הלהקה נפט על רחבת הריקודים והציתו גם אותה. המעשה בהחלט הקפיץ את הנוכחים, אבל תאונה מצערת שאירעה באחת ההופעות הביאה את המחווה הזאת אל קצה. כעת מנוהלים פעלולי הפירוטכניקה של הלהקה בידי אנשי מקצוע.

כשלינדמן שר את *בְּשִׁמְרָאפָּה מִיךְ* ("הענישי אותי") הוא מצליף בעצמו בשוט. את השיר *דו האסט* ("את שונאת") הוא מתבל ביריות לקצבו של פטיש אוויר.⁸ כשהוא שר את השורה "איך ויל פיקן" ("אני רוצה לז--ן") בשיר *דאס אלֶפֶה זֵייד* ("הצער הישן") הוא חוגר לחלציו כלי שחור מפלצתי. מיד אחר כך הוא מבצע את השיר *בֶּאָךְ דִּיךְ* ("תתכופף") שבו הוא מדמה מעשה סדום בקלידן שלו, פלאקה לורנץ. בשלב זה מנפץ לורנץ נורת ניאון כנגד חזהו של לינדמן. וכל אותה שעה מוסיפה להלום באוזניים המתקפה המכנית, הבלתי נלאית, שנשמעת כמו דיוויזיה מוסיקלית משוריינת. בשנת 1998 הוזמנה רמשטיין לארצות-הברית כדי לפתוח מסע הופעות שנועד לקדם ערכי משפחה. נציגי הרשויות בווסטר, מסצ'וסטס, שנכחו במופע, השליכו את לינדמן ולורנץ לכלא באשמת ביצוע מעשים מגונים בפומבי.⁹

המוסיקה של רמשטיין היא מוסיקה לוחמנית. ללא המוסיקה אפשר היה לטעות ולפרש את המילים כביטוי של מועקת נעורים ותו לא. אבל המבצעים על הבמה הם גברים בוגרים: כולם בשלהי שנות השלושים או בראשית שנות הארבעים לחייהם. ללא המוסיקה, כוחן של המילים מתעמעם לאין שיעור. נסו לקרוא אותן שוב, והפעם העלו בדמיונכם מטוסי הפצצה משמידים באבחת בזק את חיל האוויר הפולני או שמונה דיביזיות ממונעות ושש דיביזיות משוריינות פולחות את פולין. דמיינו את הוורמאכט צועד לעבר ורשה בשעה שטנקים גרמניים מוחצים את *בְּרֶסֶט-ליטובסק* ופלוגות סער נועלות את נתיבי הבריחה על נהר הוויסלה. אז תקבלו את התחושה הנכונה.

הביצוע של רמשטיין לשיר *איך ויל* ("אני רוצה") מעורר במיוחד. כשחדלה סוף-סוף ההלמות המטורפת ושכך מצעדם הבלתי נלאה של התופים והתזמורת,

נותרת רק מלודיה היפנוטית של גיטרה אקוסטית ושריקה מסולסלת, מאיימת,
של סינטיסייזר. ואז לוחש לינדמן:

אנחנו רוצים שתבטחו בנו
אנחנו רוצים שתאמינו לכל מה שאנחנו אומרים.

בנקודה זו מסתיימת ההפוגה ההיפנוטית, והארטילריה המוסיקלית מחדשת
את התקפותיה הרועמות. קולו של לינדמן מתגעש עד כדי הטלת מרות גמורה,
והוא חולש על הגיטרות הצורחות ועל הבאס ההולם. הוא שואג אל הקהל:
"אתם שומעים אותי?" והקהל העצום שואג חזרה, בהרמוניה אחוזת טירוף אבל
מושלמת:

אנחנו שומעים אותך!
אתם רואים אותי?
אנחנו רואים אותך!
אתם מרגישים אותי?
אנחנו מרגישים אותך!

לינדמן טוען שהוא מופתע, נפגע אפילו, מכך שחלק מן הקהל מגיב לתעלולים
האלה במועל יד נאצי. "מנהל ההופעות שלנו", הוא אומר, "נדרש לעלות לבמה
ברגע שהפשיסטים מתחילים להשתמש בברכה ההיטלראית".¹⁰ הקלידן לורנץ
שותף לתמיהתו של לינדמן לנוכח הטענות החוזרות ונשנות כאילו יש בהופעות
של רמזשטיין שמץ מן הפולק הגרמני, הרייך והפיהרר. "זה ממש מטופש", הוא
מתלונן.¹¹ למעשה, חברי הלהקה טוענים שהרמיזות הקבועות בדבר כוונה
פוליטית כלשהי במוסיקה או בהופעות שלהם מרחיחות אותם ממש. אשת יחסי
הציבור שלהם הבהירה זאת באופן חד־משמעי: "אין שום תכנים פוליטיים
במוסיקה שלהם. שיריהם עוסקים באהבה".¹²

תגובה זו אמורה הייתה, לדעת הלהקה, לסתום את הגולל על הנושא.
ואף על פי כן הוסיפו כמה מבקרים להתעקש ולראות משהו מאיים בשירים
עתיירי הזעם והאלימות שמבצעים חברי הלהקה אל מול רבבות גרמנים שתויים
המניפים את אגרופיהם. "יש לכך הסבר פשוט", משיב לינדמן למבקרים:
"צרות אופקים".¹³ הגיטריסט פאול לנדרס שותף גם הוא להתמרמרות
הזאת. "זה אבסורד", הוא טוען.¹⁴ "אבל", הוא מוסיף בייאוש, "אם יש

עיתונאים שרוצים לסמן אותנו כנאצים, אנחנו לא יכולים לעשות שום דבר בעניין".¹⁵

ואולם, לאמיתו של דבר, הם בהחלט יכולים לעשות משהו בעניין, אילו אכן רצו בכך. הם היו יכולים, למשל, לא להשתמש בצילומים של לני ריפנשטאהל בקליפים שלהם. אפשר שזה נראה קצת כמו צרות אופקים, אבל כשקליפים של להקה גרמנית כוללים סצנות מסרטה הידוע של ריפנשטאהל אולימפיה – סרט תיעודי שהזמינו הנאצים בשנת 1936 בתור "שיר הלל לאידיאלים של הנאציזם-סוציאליזם" – עיתונאים עלולים באמת לסמן את רמשטיין כלהקה נאצית. "אנחנו לא נאצים", שבו ומחו חברי הלהקה בהודעה רשמית, והוסיפו שבחרו בסרט רק משום שמדובר ב"יצירת אמנות מלאת חזון".¹⁶

על רקע התעקשותם שהאשמות מעין אלה מצערות אותם, קשה להבין מקצת מן הבחירות האסתטיות של רמשטיין. עטיפת אלבומם הראשון, הרצלייך, נראתה לרבים כמו כרזת תעמולה נאצית – ששת חברי הלהקה צולמו שם חשופי חזה, שריריים, פניהם פלדה יצוקה, מישירים מבט למצלמה כמו בנים נבחרים של הגזע העליון. אין פלא אפוא שהלהקה נאלצה להחליף את העטיפה במהדורות הבאות.¹⁷ לאלבומם *זה הַנְּזֻכְט גייסו חברי הלהקה את האמן האוסטרי גוטפריד הלְנוויין*, שצילם אותם במגוון חבישות פנים, כששפתותיהם ועיניהם נפערות בעזרת מיני מכשירים רפואיים מעוררי פלצות. גם כאן אפשר למצוא הד למוטיבים מיצירתו של טרקל, כמו "רצועות המתכת הקרות" המוזכרות בשיריו. אבל אין שום סיבה שדימויים כאלה יעוררו זיכרונות היסטוריים מגונים, מוחים חברי הלהקה. "זאת סתם אפליה הפוכה בגלל שאנחנו גרמנים", אומר לורנץ. "אם היינו ספרדים או הולנדים, לא הייתה שום בעיה עם זה".¹⁸

ואף על פי כן, קשה לדמיין ספרדי או הולנדי שיחבר שיר כמו *לינקס-צוֹדֶרְיִי־פִיר* ("שמאל-שתיים-שלוש-ארבע") ושיבצע אותו, בדיוק כפי שכותרתו מרמזת, לקצב הלמות נעלי חיילים צועדים בסך. השיר מתחיל בהמהום שקט שאחריו בוקע קולה של מקהלה שוצפת, אפוקליפטית אפילו. ובתיאום מושלם, המון אדם זועק "היי!" – הדומה מאוד לצליל "הייל" – אחרי כל פזמון. ואז, בנהמת באס נלחשת, קורא לינדמן לקהל: "חשבו עם הלב" בדיוק אותן המילים אשר שימשו את גיסות התעמולה של המפלגה הנאצית בפנייתם אל הקהל.¹⁹

לורנץ הכריז כי אין לו מושג על מה ולמה זכתה רמשטיין למוניטין הניאו-נאציים שלה. "זה שאנחנו מנגנים מוסיקה גרמנית קשוחה וצבאית לא עושה אותנו נאצים. אנחנו ממש לא נאצים, והשיר לִינקס היה אמור לעזור להפסיק את הקשקושים המטופשים הללו".²⁰

אולם הקליפ המלווה את השיר ניקס אינו מסייע במיוחד לטענתו של לורנץ. בקליפ – סרט מצויר בשחור, לבן וחום – נראות נמלים. הסרטון נפתח בנמלה ענקית המניפה את מחושה הימני באוויר לקול רקיעת נעליים צבאיות. הנמלה ניצבת על הבמה, ואלפי נמלים אחרות, זהות כולן, עומדות מולה ומשיבות לה יחד הצדעה. הנמלים נוהרות מתוך מחילותיהן. המושבה מתפרצת לרגע אחד נראה ברקע משהו שדומה לקסדה צבאית. סדרה של סמלים מתחלפת על המסך, וריאציות שונות של סמל הלהקה – שהוא עצמו וריאציה של רונה נורדית – הדומה מאוד לצלב ברזל (לעתים קרובות משתמשים הניאו-נאצים בצלב הברזל וברונות נורדיות אחרות כתחליפים לסמל צלב הקרס, שנאסר לשימוש בגרמניה).²¹ סמל אחד כזה משתנה ונהפך לדמות-קו חסרת ראש, הנדמית כמנצחת על הקהל. קהל הנמלים העצום מפמפם במחושיו למקצב הנעליים הצבאיות. שני שוטים קצרצרים של רונות נורדיות מתחלפים זה בזה על רקע שחור. החיזיון כולו מזכיר סרט תעמולה מלחמתי.

כעת עוברת התמונה אל חברי הלהקה. הנמלה המנהיגה הופכת ללינדמן, גופו מתנשא, מטיל מורא. הסרט מגורען ומקוטע, כאילו צולם בשנות השלושים. עיניו של לינדמן אומרות אקסטזה מטורפת, גופו נזרק לקצב המוסיקה. להרף עין נראות שוב הנמלים; הן מצטופפות קרוב כל כך עד שרק חלקו העליון של שריון הראש שלהן נגלה, כמו קסדות מתכת. ושוב לינדמן – על פניו הבעה זוחה, ורק לשבירר שנייה גם שפמפם שחור, הבזק קצרצר כל כך, עד כי ייתכן שאין זו אלא התאורה המתעתעת.

הנמלים מתארגנות בטורים וצועדות בסך. הן זורמות מן המחילות באלפיהן. הצופה רואה אותן כמו בתצלום אוויר: הן מתכנסות למרגלות מגדל ענק ויוצרות רונה עצומה, פועמת, שמזכירה את צלב הברזל, ואז נפרדות שוב לטורים. שורה-שורה מפמפמות הנמלים באגרופיהן באוויר. כל מי שראה את ניצחון הרוח של ריפנשטאהל יזהה את הסצנה הזאת מיד. היא דומה להפליא לעצרת ההמונים הנאצית שהתקיימה בנירנברג בשנת 1935.

קליפ אחר של הלהקה, הקליפ של השיר "פִּין פִּין", "האיבר שלי" בתרגום עדין, עוסק בסיפורו האמיתי של הקניבל ארמין מייזוס, ששחט ואכל לפני שלוש שנים מהנדס בן 42 מברלין, עובד חברת סימנס. מייזוס צילם את האירוע כולו בוידאו. המודעה שפרסם באינטרנט כשחפש לעצמו קרבן, היא האפיגרמה לשיר של רמשטיין:

"מחפש גבר חסון בן 18-30, לשחיטה.
דָּר מְצָגֶר-מֵיִסְטֵר [הקצב המומחה]"

השיר נפתח לצלילי השחזה של סכין:

היום אפגוש אדון
אני כל כך מוצא חן בעיניו שהוא מסוגל לאכול אותי
האיברים הרכים ואפילו הקשים
מוצגים בתפריט
כי אתה הִנֵּךְ בְּבוֹאת מְזוֹנֶךְ
ואתה יודע מה זה
זה האיבר שלי – לא
האיבר שלי – לא
הנה זה האיבר שלי – לא
האיבר שלי – לא
הלהב הקהה טוב ומתאים
אני מדמם קשות ולא מרגיש טוב
וחייב להילחם בעילפון
אני ממשיך לאכול מתוך עוויתות.
הוא פשוט מתובל טוב כל כך
והפִלְמָה הולם אותו כל כך
והוא מוגש בכזאת אהבה, בכלי חרסינה
ובצדו יין טוב
ואור נרות עדין
כן, אני אקח את הזמן
מוכרחים קצת תרבות

הסרטון בויים בידי זוראן ביהאץ' המבריק, שביים גם את הקליפ של ל'נקס.
בתחילה קיוותה הלהקה שתוכל להשתמש בצילומים שצילם מייוס עצמו בזמן
האירוע, אך לאכזבתם לא הסכימה המשטרה לשחרר אותם מחזקתה. בסופו
של דבר הם החליטו לנקוט גישה אחרת. הגיטריסט קרוסֶפֶה-ברנשטיין, מייסד
הלהקה, הסביר לי את התהליך היצירתי כששוחחתי עימו בברלין:

מישהו בא ואמר, "אתם צריכים להיכנס לשם, כל אחד לבדו, ולהציג, במשך שעותיים, מה שבא לכם לעשות כשאתם מקשיבים לשיר". זה היה ממש מעניין. הרעיון היה שלא נדע מה האחרים עושים, את מבינה? אני התגוששת עם עצמי. זה מה שעשיתי במשך שעותיים. כמו כפיל. כמו מתאבק. התאבקתי. והשאר עשו דברים אחרים. זאת הייתה הפעם הראשונה ששיחקנו, שהצגנו, שעשינו משהו שהרגשנו. בדרך כלל מה שאנחנו עושים זה הצגה, אנחנו משחקים-מציגים, נכנסים לתפקיד. אבל הפעם באמת עשינו מה שהרגשנו. זה היה מוזר. זה היה שונה.

מה עושים אפוא חברי הלהקה כשניתנת להם ההזדמנות לבטא באופן ספונטני את מה שהם באמת מרגישים? לינדמן, בעיניים פראיות מלאות זעם ותשוקה, חושף שיניים מרקיבות, מבצע את זממו בדמות של מלאכית ואז קורע את היצור המכונף לגזרים בשיניו ובידיו. לורנץ רוקד בנעלי בלט. שניידר מתלבש כמו אמו של מיינוס, אווז בידו תיק ולוקח את שאר הגברים הנוהמים, הנושכים והעירומים-למחצה לטיול ברחוב, כשהם קשורים ברצועות. בסרטון מוצגים קטעי צילום קצרים של כל אחד מן הגברים כשהם מייללים, פניהם מעוותות בכאב ובבִּעָתָה. קרוספה-ברנשטיין גורף את נוצות המלאכית לתוך פיו, וכפי שסיפר, מתגושש עם עצמו.

הקליפ עורר מחלוקת בגרמניה, אך לא מן הסיבות שהיה אפשר לצפות להן. המבקרים התמקדו בטיפול הגרוטסקי בעניין הקניבליזם, והתעלמו לחלוטין מן התמונות המחרידות יותר שנשזרו בסרט. מדובר בקטעים מצולמים בשחור-לבן של רידל – נגן הבאס של רמשטיין. רידל נראה בהם כשלד אדם, עירום כולו מלבד סמרטוט מטונף שכרוך לו סביב חלציו. הוא מתפתל על הקרקע וצורח בייסורים. צלעותיו בולטות, עיניו שקועות בארובותיהן וגולגולתו נראית מרוקנת. ראשו מגולח. הוא נדמה כמת יותר מאשר כחי. כשהתבקש "לעשות מה שהוא מרגיש באמת", הדחף הראשון של רידל היה לשחזר את אושוויץ. קשה להחליט איזו מן האפשרויות מפחידה יותר – שיוצרי הקליפ היו מודעים לכך, או שלא.

בפעם הראשונה נפגשתי עם חברי הלהקה בברלין במרס 2003, ביום שבו החל המבצע הצבאי האמריקני בעיראק. בזמן שחיפשתי את המלון שלי ראיתי כתובות גרפיטי ברחוב:

החוצה, אמריקה, כובשים!
החוצה, אמריקה, טרוריסטים!
החוצה, אמריקה, ממציאי פצצת האטום!
החוצה, אמריקה, ממציאי האנתרקס!

ראיתי מפגינים נושאים שלטים שהשוו את הנשיא בוש להיטלר. המחאות
ההמוניות שיתקו את מרכז העיר.
הפגישה ההיא התקיימה במשרד נידח, מעל מחסן קודר ועלום במזרח
ברלין. בשכונה זו הכירו חברי הלהקה זה את זה ובה ניגנו לפני נפילת החומה.
כדי להרחיק מעריצים לא נתלה כל שלט על הדלת. פנים אל פנים היו חברי
רמשטיין מנומסים ונעימים, מגולחים למשעי, גבוהים ונאים, לבושים במכנסי
כותנה מגוהצים ובחולצות פולו. עוד קודם לכן שמעתי שעיתונאים המציגים
ללהקה שאלות על פוליטיקה עלולים להיזרק החוצה, אבל אחרי שיחת חולין
קצרה, הם גילו להפתעתי פתיחות ניכרת.
שאלתי אותם מדוע, לדעתם, המוסיקה של רמשטיין מעוררת מחלוקת
כזאת.

"אנשים קוראים את המילים מחוץ להקשר", ניסה הגיטריסט קרוספה-
ברנשטיין להסביר. "האיכות הרומנטית, הלירית, הולכת לאיבוד בתרגום".
תרגום טוב יבהיר את הבלבול, אפוא? קראתי בקול רם, באנגלית:

דמי השחור ובשרך הלבן
זעקותייך תמיד יחרמנו אותי יותר
הזיעה הקרה על מצחך הלבן
ניתכת אל תוך מוחי החולה
בשרך הלבן מסעיר אותי כל כך
אני רק ג'גולו
אבי היה בדיוק כמוני
בשרך הלבן מדליק אותי

נכון, אמר קרוספה-ברנשטיין, יש גם את זה. אבל הוא טען שזה נשמע הרבה
יותר רומנטי בגרמנית. "המוסיקה שלנו", הסביר, "היא גרמנית, וזה מה שיוצא
החוצה. מה שנמצא במוסיקה באופן טבעי הוא מה שעושה אותה גרמנית כל
כך. אנחנו פשוט מנסים לעשות את המוסיקה שאנחנו יכולים לעשות. המוסיקה

הקלסית, המוסיקה של אבותינו, התגלגלה אלינו בצורה מסוימת. יש לנו חוש אליה. מוסיקה אמריקנית, מוסיקה שחורה – אנחנו לא יודעים איך לעשות את זה...".

"אין לנו מוסיקת נשמה", התערב הקלידן לורנץ.
"ואנחנו יודעים איך לנגן על הקצב", הוסיף קרוספה-ברנשטיין. "אנחנו יודעים איך לשמור אותו ישר, איך לשמור אותו אחיד".
"זויתי וישר", הסכים לורנץ בסיפוק.

"אנחנו אוהבים את זה כבד, בומבסטי, רומנטי. כמו הכיוון של ואגנר", אמר קרוספה-ברנשטיין. "אין עוד גרמנים שעושים את זה כמונו. אנחנו היחידים שעושים את זה כמו שגרמנים צריכים לעשות את זה. האחרים מנסים לחקות את האנגלים והאמריקנים. אנחנו כמעט גרמנים מדיי בשביל גרמניה". נדמה היה שהמחשבה מכאיבה לו. "הגרמנים קצת מתביישים בלאומיות שלהם. היו להם יחסים קצת מסובכים איתה מאז מלחמת העולם השנייה. אנחנו מנסים לגבש יחסים טבעיים עם הזהות שלנו".

לנדרס הסכים. "הגיע הזמן להפסיק להתבייש במה שיוצא מגרמניה ולגבש דרך נורמלית להתמודד עם הגרמניות שלנו".
המשכתי והקראתי:

בחשאי אקום מן המתים
ואתה תתחנן לרחמים
ואז אכרע בתוך פניך
ואתקע את אצבעי באפר

קרוספה-ברנשטיין הסביר לי שאנשים אינם מבינים כי מזגה של הלהקה בעצם נוח למדיי. "אם אנשים לא מבינים את המילים, הפרשנויות שלהם יכולות להיות יותר מזעזעות ממה שצריך. הדמיון עובד שעות נוספות. הוא הופך דברים ליותר אינטנסיביים, יותר גרועים ממה שהם באמת".
שוב קראתי בקול רם:

אתה לא יכול, לא רוצה ולעולם לא תסלח
ואתה הופך את חייו לגיהנום
אתה נסחף בתוך הטירוף של
זעם אינסופי, הרס ונקם

נולדת לשנוא
כעסי לא רוצה למות
כעסי לעולם לא ימות
אתה נוגח את שנאתך כמו אבן
לתוכו אבן-נגח -
עקבת אחריו, צדת אותו וקיללת אותו
והוא נמלט, בזחילה

אחרי שקוראים את המילים האלה, שאלתי באירוניה, מה כבר עלול לעורר דאגה בקרב השומעים? התגובות השליליות למוסיקה שלהם, ענה לי קרוספה-ברנשטיין נחרצות, "קשורות לצליל הקשה של המוסיקה ולתספורות הקצוצות".

לורנץ סיפר שהיה המום מן הטענות החוזרות ונשנות על כך שהאסתטיקה של רמסטיין מזכירה את התקופה הנאצית. "הפרזנו בהערכת הציבור. אנשים לא מבינים את זה. חשבנו שיהיה כל כך ברור שאנחנו לא אנשי ימין, שאף אחד לא יראה אלמנטים ימניים במה שאנחנו עושים".

עייפנו מן ההלקאה העצמית הלאומית, אמרו חברי הלהקה. "האמריקנים לא מתביישים בכך שהרגו את האינדיאנים", אמר קרוספה-ברנשטיין. אם הגרמנים היו מחסלים את האינדיאנים, אנחנו היינו סובלים מייסורי מצפון. אנחנו היינו חייבים להתבייש". "האמריקנים לא מתביישים במה שהם עשו", הסכים לנדרס. "הרעיון במוסיקה שלנו הוא להחיות את ההערכה העצמית הבריאה של הגרמנים. כשאנשים מגיעים להופעות שלנו, הם יכולים לחוות משהו שאולי לא היו יכולים לחוות במקום אחר". "כן, כמו בכדורגל", אמר קרוספה-ברנשטיין. "הכדורגל פופולרי כי זה המקום היחיד בגרמניה שבו אפשר לצעוק גרמניה!"

"זה כמו בסרט שליחות קטלנית", הוסיף לנדרס. "כולם אוהבים את הדמות של 'המחסל' בגלל שהוא כזה חזק". לא הייתי בטוחה למי הוא מתכוון - ללינדמן או לשוורצנגר. "בהופעות שלנו אנשים יכולים להרגיש כעס. אנחנו מרגישים שגרמניה כמהה לאיזושהי זהות. הייתה לנו היסטוריה רעה וכולם מתביישים. 'ההורים שלנו או הסבים שלנו עשו ככה ועשו ככה'. אנחנו בסך הכל ירשנו את ההיסטוריה הזאת. ועכשיו אנחנו צריכים לחיות איתה ואנחנו לא רוצים. אנחנו רוצים לעשות מה שאנחנו מרגישים. בלי שנרגיש כל הזמן שאנחנו אחראים להיסטוריה".

שאלתי אותם על השיר ל'יוקס, ועל איך שהוא מזכיר בעצם את כל אותם ככה וככה. הם נראו מתוסכלים מהתעקשותי המתמדת לנסות לפרש את כוונותיהם, במזיד אפילו, באופן שגוי כל כך. למעשה, הם אמרו, עצם הרעיון שהמילים הללו – שמאל, שחיים, שלוש, ארבעו, שמאל, שחיים, שלוש, ארבעו – עשויות להזכיר רגע אפל כל כך בהיסטוריה הגרמנית, הוא בגדר הוצאת דיבה ממש. את מבינה, הסבירו לי, הכוונה של השיר הפוכה לחלוטין. כל הרעיון שלו הוא שצריך להיות בשמאל.

בשמאל? כן, הסכים לורנץ, בשמאל, והסביר שהחיים היו טובים יותר בשנות המשטר הקומוניסטי. מאיזו בחינה? "מכל הבחינות. יכולת לחיות בלי דאגות. אף אחד לא רצה לעשות שום דבר רע לאף אחד. לא היה שום דבר להרוויח או להשיג".

ומה עם השטאזי? שאלתי.

"המשטרה החשאית? את זה יש בכל מדינה".

ל'יוקס, אמר לורנץ, נכתב כדי לעשות סדר בכל הבלבול הזה בנוגע ללהקה. "אנחנו מראים בכוונה שְרָשֶׁע יכול להיות גם בשמאל. אנשים אומרים שהמוסיקה הימנית היא מוסיקה קשוחה, ואנחנו אומרים, 'גם אנחנו יכולים להיות קשוחים'".

לא היה לי ספק שְרָשֶׁע יכול להיות גם בשמאל. אבל סקרן אותי השימוש שהוא עשה במילה "קשוח". הנאצים ראו בקשיחות מאפיין יסודי של העל-אדם הניטשיאני החדש. שמתי לב שחברי הלהקה משתמשים במילה הזאת לעתים קרובות, וכמוהם גם מעריצייהם.

"כתבנו את השיר הזה למען גרמניה", אמר לורנץ.

כששאלתי את לורנץ אם הרמיזה לעצרת בנירנברג הייתה מכוונת, התפשטה הבעה של תרעומת על פניו המשוונים, המחודדים. "אין שם שום התייחסות לעצרת בנירנברג. זאת הפעם הראשונה שאני בכלל שומע על זה. בחיים לא הייתי חושב על זה. בכוונה עשינו קליפ בלי אנשים ובלי סמלים. אני חושב שזה קליפ מאוד נחמד. זה הקליפ הכי אהוב עליי כמעט. הנמלים כאלה חמודות". בחיך, אמרתי ללורנץ, אם רמשיין היא להקת שמאל, בשביל מה להשתמש בכל הדימויים הימניים האלה?

"אנחנו בעצמנו שואלים את זה", ענה, כאילו התשובה חבויה במקום נסתר כלשהו. "אף פעם לא חשבנו שאנשים יראו בזה משהו ימני. אנחנו לא יכולים לראות דברים מנקודת המבט של הקהל. אנחנו פשוט משתמשים בדם ובסמלים האלה כי השירים שלנו עוסקים באלימות ובאגרסיות". "אנחנו

משתמשים בהם כדי לרתק את הקהל", הוסיף. לורנץ הוא ה"צוציק" שבחבורה, היחיד מחברי הלהקה שלא התברך בהופעה פיזית מרשימה. "זאת שאלה קשה, כי כל אחד יכול להקשיב לאיזו מוסיקה שהוא רוצה", השיב לשאלה שאיש לא שאל.

קרוספה-ברנשטיין הוסיף: "מעניינות אותנו מילים שנוגעות באנשים ומרגשות אותם ומעוררות בהם משהו. אנחנו מנסים לא לקרוא לילד בשמו, לא לומר דברים במפורש, אלא להתייחס אליהם בעקיפין, בין השורות".

כשחזרתי לא מזמן לביקור בברלין, שוחחתי ארוכות עם בעל מסעדה סמוכה למלון שלי. בעל המקום, ברלינאי בן שלושים ושש, העיד שהוא מקורב לחברי הלהקה ומכיר אותם שנים רבות; לעתים קרובות הם אוכלים במסעדה שלו. "כן", הוא אמר לי, "אם לא היית מבינה אותם, היית יכולה להסתכל עליהם ולפחד מאוד, כי באמת, הם אולי נשמעים לפעמים בדיוק כמו גבלס או משהו. אבל הם לא מתכוונים לזה. הם משחקים".

עובדה, אמר, רמשטיין, כמו רוב גרמניה, התנגדה למלחמה בעיראק. "כולם פה, אפילו ילדים שלא מסוגלים עדיין להבין, מתנגדים למלחמה. אנחנו נגד המלחמה עכשיו. זה איחד אותנו כמו ששום דבר לא איחד אותנו מאז מלחמת העולם השנייה. בפעם הראשונה היינו גאים להיות שוב גרמנים". המסעדה, איש עדין ונעים הליכות, התעקש שיביאו לנו מן המטבח אוכל ושתייה בזמן ששוחחנו. הוא לא הסכים לקבל תשלום.

לפי ההיגיון שלו, הפציפיזם של הגרמנים מקנה להם את הזכות ליהנות מרמשטיין בלי להיטרד יתר על המידה ממסריה ומדימוייה של הלהקה. "רמשטיין אפשרה לאנשים לשחק עם התמות האלה מההיסטוריה שלנו, להעלות אותן אל פני השטח", אמר. הוא השווה את הלהקה לנאזי ראוך, צייר גרמני בן זמננו, שגם הוא גדל בברלין המזרחית, ושציוריו גדושים מחוות עוקצניות כלפי התעמולה המזרח-גרמנית.

רמשטיין, הוסיף, עוזרת לגרמניה לגלות מחדש את זהותה.

אשר לפציפיזם הגרמני, איך נוכל שלא לברך עליו? אחרי ששומעים את רמשטיין, מי יכול שלא להכיר טובה על כך שהגרמנים משכו את ידיהם מן המלחמה? אבל אולי ראוי לבחון את הפציפיזם הזה ביתר קפידה. הפציפיזם של רמשטיין קשור, כמו במקומות רבים אחרים באירופה, בחשדנות עמוקה כלפי אמריקה. בביקורי האחרון בברלין שוחחתי עם ג'פרי גֶדְמִין, חוקר אמריקני

של אירופה, המנהל את הקמפוס של מכון אספן בברלין. הוא אולי הקול הבולט ביותר של מדיניות החוץ האמריקנית בגרמניה.

נפגשנו בבית קפה של "סטארבקס", באחד מן האזורים המזרחיים של ברלין שעבר שיקום מקיף ומערביזציה. המקום נראה כהעתק מושלם של כל סניף סטארבקס אמריקני, עד הפרט האחרון – כולל שירי חג המולד שהתנגנו ברקע באנגלית. מסלול הנסיעה של המונית שהביאה אותי לשם עבר באחת השכונות הפחות אפנתיות של מזרח ברלין. עברנו רחוב אחר רחוב של שיכוני בטון עגומים בסגנון סובייטי – בלוקים אפרוריים וחסרי ייחוד, מלבד מריחות צבע של גרפיטי נזעם. רק מעט מברלין נראה גרמני באמת, כיוון שהארכיטקטורה המקורית נטחנה עד דק בהפצצות במלחמת העולם השנייה.

שאלתי את גדמין מה דעתו על הפציפיזם הגרמני ועל התחושות האנטי-אמריקניות הרווחות בקרב הציבור. "אני חושב", הוא אמר, "שלא הערכנו כראוי עד כמה קשה למדינה בעלת מסורת כה גדולה של היסטוריה, ספרות, תרבות ומוסיקה – מדינה שדעתה נטרפה עליה למשך שלוש-עשרה שנים – למצוא את עצמה כעבור זמן חלשה, מפוצלת ותלויה כל כך בארצות-הברית. עורך צעיר באחד העיתונים כאן ניסח את זה היטב. הוא אמר, 'תארו לעצמכם שאתם מגרמניה הגדולה, ואתם אחראים לפשיזם ולשואה. אתם לא מסוגלים לשחרר את עצמכם, ומי שמשחרר אתכם זה שחורים לועסי-מסטיק מאמריקה'. התחושות האלה נטועות עמוק מאוד אצל חלק מהאנשים. ואפשר גם להבין את זה באופן חלקי. אף אחד לא רוצה להיות מפולג, חסר ריבונות, ותלוי כל כך. תחושת העלייונות התרבותית שלהם ספגה מכה קשה למשך ארבעים שנה. ואז נופלת החומה, והדברים האלה מתחילים לבעבע'."

"ובכל זאת, זה לא ממאיר. הם לא פולשים למדינות אחרות. זאת דמוקרטיה. יש להם עיתונות חופשית. יש להם את כל הדברים האלה, ואל תביני אותי לא נכון: אני לא שייך לאסכולה שאומרת 'היזהרו, הדמוקרטיה הגרמנית קורסת'. אבל מה שקרה הוא שבצד של מערב גרמניה הרבה אנשים חשבו, 'נוריד את החומה, נזרים סובסידיות, ניתן להם בחירות, והם יהיו ליברלים, דמוקרטים ומערביים'. אבל הם בסך הכל עברו מדיקטטורה אחת לדיקטטורה שנייה. היו להם שישים שנה של דיקטטורה רצופה, עם המוסדות שלה והאינדוקטרינציה שלה; ואנחנו יודעים שדמוקרטיה זה מוסדות, אבל זה גם הרגלים נרכשים וערכים והתנהגויות, וחלק גדול מן המדינה לא נחשף להרגלים ולערכים האלה במשך למעלה ממחצית המאה. נכון, אתה מזרים סובסידיות ונותן להם בחירות חופשיות, אבל זה לא אומר שהווירוס לא ממשיך להסתובב פה. ולא שכל

המזרח גרמנים אינם נאמנים באמת או אינם דמוקרטים בלב ובנפש; רק חלקם אינם כאלה. הם צורכים את כל הטוב של המערב והם מצביעים, אבל... תראי, העיר הזאת היא דוגמה טובה. חמש-עשרה שנה בלבד אחרי נפילת החומה, אחד מכל ארבעה תושבים במזרח ברלין הצביע עבור המפלגה הפוסט-קומוניסטית. עשרים וחמישה אחוזים כעבור חמש-עשרה שנה? זה קצת גבוה, וקצת מוזר, את לא חושבת?"

ואיך אתה מסביר את התחושות האנטי-אמריקניות בגרמניה? שאלתי. "זאת קנאה, מרירות. חלק מזה קשור לחוסר האיזון ביחסי הכוחות, וחלק מזה הוא משקע שנותר מן התלות שלהם בנו בשנות המלחמה הקרה. עכשיו הכל מבעבע".

והפציפיזם הגרמני? "הם מנופפים בזה כמו באות של כבוד, אבל אנשים אומרים דברים מצחיקים, את יודעת. אני שואל אנשים, 'למה אתם כל כך נסערים מכל מיני היבטים במדיניות החוץ האמריקנית?' והם אומרים לי, 'כי גם אנחנו היינו רוצים לפעול בנחישות כזאת, אבל אנחנו לא יכולים'. שמעתי עיתונאי אחד אומר את זה. 'כי גם אנחנו היינו רוצים לפעול בנחישות כזאת, אבל לנו אסור. אנחנו צריכים לשבת בשקט. אנחנו צריכים להיות כנועים. אנחנו צריכים להיות מאופקים. אנחנו צריכים להיות פציפיסטים'".

ורמשטיין? "כן, קורה פה משהו", השיב גמין. "במהלך המלחמה בעיראק כתבתי די הרבה והופעתי המון בטלויזיה. תמכתי במלחמה, וציפיתי להרבה ביקורת. קיבלתי כמויות עצומות של מכתבי שטנה אלימים. את יודעת, איומים. דברי דואר שהיינו צריכים להעביר למשטרה. 'אני אמצא אותך יום אחד ואז--ן לך את הצורה ואשפוך לך נפלאם על הפרצוף', דברים כאלה. חלק גדול מזה היה אנטישמי. ואני בכלל לא יהודי, אני קתולי. ובכל זאת, חלק גדול כלל התבטאויות מהסוג הזה. ודרך אגב, הרבה הגיע בדואר אלקטרוני, מה שאומר שלא מדובר בנאצים בני שבעים. הרבה השתמשו בכינוי 'כושי', 'זונה של יהודים' וכדומה. אלה לא היו עשרה או עשרים מכתבים. כמה מאות. מובן שבכל חברה יש גזענים, ובכל חברה יש קנאים. זאת מדינה של שמונים ושניים מיליון בני אדם. אבל זה באמת היה מסוג הדברים שאתה מרגיש שאתה מוכרח להעביר למשטרה. יום אחד מצאנו ליד דלת המכון צבע אדום, שאני מניח שהיה אמור לייצג דם. ושוב, זה יכול לקרות גם במקומות אחרים - אנשים מאבדים שליטה, יש קיצונים.

"אבל הדבר העיקרי שהייתי רוצה להצביע עליו הוא התחושה שגרמניה מחפשת את עצמה. יש ריאקציה נגד טאבואים, נגד כל דבר שהם מרגישים

שנכפה עליהם מבחוח, ויש מין תגובה אוטומטית כזאת ללכת בכיוון ההפוך".

האם לא הגיוני לצפות, שאלתי, שפציפיזם אותנטי, או לפחות עמדה אותנטית נגד פשיזם ורצח עם, יכתיבו התנגדות נחרצת יותר למשטרו של סדאם חוסיין מאשר לזה של אמריקה?
"לא".

למה המעגל הלוגי הזה לא מתחבר אצלם?
"בעיקר כי העניין לא היה קשור לסדאם חוסיין – זה היה קשור לאמריקה. הם אמרו, 'יש פה מעצמה גדולה, הגמונית, שמפעילה את כל כובד משקלה בלי לשאול אותנו. זה לא הסדר העולמי שאנחנו מנסים ליצור'. אני חושב שהם פחדו שאמריקה תיכשל בעיראק, אבל הם גם פחדו שהיא תצליח. ברצינות. את הרי יודעת שלאמריקנים היו בעיות בעיראק. אבל אם לא היו להם בעיות, גם זה היה עולה להם בהרבה מרירות גרמנית. כי הם היו מסלקים את סדאם מהשלטון, והעיראקים היו אוהבים את אמריקה – וגם זה לא מה שהגרמנים רצו. הרבה מזה קשור בכוח, ובפתולוגיה, ובשאיפת נקם.

"ודרך אגב, אותו דבר קיים גם לגבי ישראל. בדיוק ראיתי סקר חדש – יותר מחמישים אחוזים מן הגרמנים חושבים שמה שישראל עושה לפלסטינים גרוע יותר ממה שהגרמנים עשו ליהודים בתקופת השלטון הנאצי".

גם אני ראיתי את הסקר הזה.²² התבוננתי סביבי בבית הקפה ותהיתי אם אמנם יותר ממחצית האנשים המנומסים והחביבים-למראה האלה, שלוגמים את הגוגל-מוגל-לאטה החורפי שלהם וקוראים עיתון, באמת מאמינים בזה.

"תראי", המשיך גדמין, "הגרמנים סוחבים איתם תחושה של קיפוח מתמיד. הם מרגישים, כמו שאמר לי החבר העיתונאי הזה, שהאמריקנים עשו להם את העוול האולטימטיבי. הם גם שחררו אותם, גם הגנו עליהם במשך ארבעים שנה – וכשנוצר האיחוד ואירופה התייצבה נגדם, הם גם עמדו לצדם, ו... פשוט נמאס להם מזה! ובאשר לישראל, אפשר לומר שהם פשוט לא מוכנים לסלוח ליהודים על שהכניסו אותם ככה לפינה השחורה הזאת של ההיסטוריה. אז את יכולה להגיד שהם אלה שאשמים בשואה, אבל איכשהו, באיזושהי דרך מוזרה, נקודת המבט מתהפכת ומתעוותת ומסתכלים על זה כאילו שאם לגרמנים יצא שם רע, זה בגלל היהודים הבני-...". הוא לא היה צריך לסיים את המשפט.

אם בשם התמיכה בשלום הם מאיימים לשפוך נפלאם על אמריקנים, אולי לא כדאי לי לסמוך יותר מדיי על הפציפיזם הגרמני, חשבתי. וכמובן, רמשטיין לא איימו מעולם שישפכו נפלאם על הפרצוף של מישהו. הם הרי לא שופכים באמת נפלאם בהופעות שלהם, אלא חומר פעלולים דליק בשם ליקוּפּוּדיוּם. הוא רק נראה כמו נפלאם.

בדצמבר האחרון פגשתי את חברי רמשטיין בפעם השנייה, שוב בברלין. הם חזרו להופיע באירופה, בפעם הראשונה לאחר הפסקה של שנתיים וחצי, וגם הפעם מילאו את האצטדיונים עד אפס מקום. שעות לפני שעלו להופיע בִּוְלוֹדְרוֹם כבר התגודדו בכניסה אלפי מעריצים, שייצגו חתך רחב למדיי של האוכלוסייה. מקצתם הגיעו בג'ינס ובמעילים; אחרים באו בבגדי עור, ואחד אפילו הופיע כשרצועה של כלב לצווארו. היו בקהל ילדים, וגבר מזדקן, בודד, בז'קט טוויד עם מרפקים מטולאים. מעריצים רבים לבשו חולצות ועליהן הכתובת "כי אתה הֶנֶךְ בְּבֹאֵת מְזוֹנָה" – השורה משיר הקינבל. למרות ההמתנה הארוכה, התפרץ הקהל רק פעם אחת בהמנון גלוחי הראש המסורתי – "אוי! אוי! אוי!" – וגם זאת רק בחצי פה. לאחר מכן הם חזרו לשתות את הבירה שלהם, לאכול את הנקניקיות שלהם, ולשפשף את הידיים מפני הקור הצורב. "אנחנו אוהבים את רמשטיין בגלל שהם עושים את זה כל כך קשות, כל כך אפל, כל כך מרושע, וזה מה שעושה את זה כל כך מעניין בשבילנו", אמרה לי אישה בשלהי שנות השלושים לחייה, שפניה קשות וחרושות קמטים. "רמשטיין רוצים להיות פרובוקטיביים, הם רוצים שגרמניה תפקח את עיניה. לכל שיר יש משמעות עמוקה יותר. הגרמנים לא רוצים לפקוח את העיניים – הם לא רוצים לדבר על הדברים האלה".

כעבור דקות אחדות נתקלתי בלינדמן במסדרון שמאחורי הקלעים. הוא הזעיק פנים. "אני לא מדבר. נִיין", אמר והתרחק בצעדים כבדים. הוא נראה נפוח וחולני. היו לו עיגולים שחורים מתחת לעיניים, ואיפור הבמה הכהה שלו היה מרוח. הגיטריסט לנדרס, שישב במשרד קטן מאחורי הקלעים, היה חביב יותר. שאלתי אותו על מקומה של רמשטיין בתרבות הגרמנית. "לגרמנים", אמר, "יש בהחלט בעיה. פעם זה היה דוֹיִטְשְׁלַאנד אֹפּוֹר אַלְס – גרמניה מעל לכל. עכשיו גרמניה היא מתחת לכל. בתחתית של התחתית. הבעיה שלנו היא

שאנחנו בעצם חושבים שגרמניה בכלל לא כזאת רעה. אבל כמעט אף אחד אחר לא חושב ככה. כולם מאוד מתביישים להיות גרמנים, עד כדי כך שאין שום זהות גרמנית. המטרה שלנו היא לעזור לגרמניה להיות פטריוטית – לא בצורה מוגזמת כמו האמריקנים, אבל גם לא להתבייש בכך. לכל מדינה יש את הנקודות החזקות והחלשות שלה. יש מדינות עם יותר אופי ויש מדינות עם פחות אופי. לדעתי יש סוג מסוים של אופי שיש לגרמנים ואין לשום עם אחר. קשה לתאר את זה, אבל יהיה חבל אם זה ייעלם". כששאלתי למה הוא מתכוון בדיוק, הוא השיב לי שהגרמנים עושים מכוניות טובות. "גם אני גרמני, וכמו כל הגרמנים, המצפון שלנו לא נקי לגמרי. אחרים לא עושים מה שאנחנו עושים, לא משתמשים בדימויים שאנחנו משתמשים בהם, כי הם פחדנים מדי. להקות רוק חייבות לעשות פרובוקציות – זה התפקיד שלהן, זאת החובה שלהן. אנחנו אוהבים לעשות את זה, אנחנו אוהבים לעשות פרובוקציות. זה כף. המון כף. אנחנו אוהבים את תשומת הלב. אנחנו אוהבים להרגיז אנשים, לזעזע אנשים – אנחנו חושבים שזה דבר טוב. אבל זה גם פשוט כיף לעשות את זה, זה הדבר הכי חשוב. ככה דברים התגלגלו. פשוט ככה זה יצא.

"בהתחלה חשבנו שמחובתנו לעורר את גרמניה עם הפרובוקציות שלנו, לדחוף את גרמניה בכיוון מסוים. זה היה בהתחלה. אבל אז הבנו שזה לא עובד ככה. זה לוקח זמן. מה שאנחנו יכולים לעשות זה להציג מודל מסוים. אנחנו יכולים להראות את הכיוון. לפרוץ דרך. אבל זה ייקח הרבה זמן – יעברו לפחות שישים שנה עד שדברים יזוזו בכיוון הזה. אתה לא יכול לשנות את ההיסטוריה, זה פשוט לא עובד ככה – רואים את זה בעיראק: כשאתה נכנס, אתה מסתבך בצרות. זה פשוט לוקח זמן. ההיסטוריה לוקחת זמן. מאה שנה".

בנקודה זו התערב העוזר שלו וזירז אותי ללכת להיפגש עם קרוספה-ברנשטיין, שהמתין בחדר אחורי אחר. עם האיפור שלו והצווארון הגבוה, העטלפי, הוא נראה קצת כמו שחקן מן הסט של דרקולה. קרוספה-ברנשטיין מתגורר היום בניו יורק. הוא היה חם וידידותי להפליא – מקסים ממש. האנגלית שלו השתפרה פלאים מאז הפעם האחרונה שנפגשנו, וכבר לא נזקקנו למתורגמן.

"את יודעת", הוא אמר, "זה מצחיק, קראתי אתמול חמישים ביקורות בערך על ההופעות האחרונות בגרמניה – ואף אחת מהן לא הייתה טובה. אף אחת. וזה מעניין. אני מנסה לחשוב על זה, כי הסתובבנו כמעט בכל אירופה בחודשיים האחרונים. וכולם נורא אהבו אותנו, הם חשבו שאנחנו ממש טובים. אבל איך זה שברגע שאנחנו חוזרים לגרמניה פתאום אין אף בן-אדם, אף כתב,

אף עיתונאי שאוהב את המופע? כאילו, בחייכם. יש פה משהו מוזר. אני לא יודע... אני חושב שלגרמניה עדיין יש בעיה גדולה איתנו. אני לא ממש מצליח להבין את זה. את יודעת, זה כמעט כמו בן-אדם שלא מוכן להודות שהוא אוהב ללכת לבית זונות או משהו – אבל הוא עדיין הולך. זה המצב עם רמשטיין, את מבינה? זאת הנאה אסורה. זה מוזר."

אז איך הוא מסביר את זה?

"הבעיה הכי גדולה עם הגרמנים היא שאו שהם מכבדים את עצמם יותר מדי או שהם מכבדים את עצמם פחות מדי. אף פעם אין איזון, את מבינה? הם עדיין סובלים מהמלחמה. אני מנסה להסביר לחברים שאין להם סיבה לפחד להגיד שהם גרמנים, את מבינה, ולנסות להגיע לאיזון, לנסות להשתמש בגרמניות בהומור, את מבינה? זה מה שאנחנו עושים בעצם עם רמשטיין. אבל אם חוזרים להומור... כולם יודעים שהומור הוא לא הצד הכי חזק של גרמניה. שאלתי את עצמי למה, מה הדבר שגומר את ההומור? והגעתי למסקנה שאתה צריך להיות בטוח בעצמך כדי לצחוק על עצמך. וזה העניין, אם חוזרים לגרמניה – אני חושב שהגרמנים לא בטוחים בעצמם. ורמשטיין זה משהו, אנחנו יכולים עכשיו להשתמש בהומור, מבחינה מסוימת. בביטחון עצמי שקט".

שני דברים עלו בבהירות גדולה בשיחותיי עם חברי הלהקה: תחושת האשמה התמידית שמלווה את כל מי שנולד גרמני, והמרירות הנזעמת, ההולכת וגוברת, שמעוררים ייסורי המצפון האלה. רמשטיין לוכדת באופן מושלם את רגשותיה של אומה הנלחמת בדחפים האסורים שלה; ואמנם, כאשר קרוספה-ברנשטיין הפתיע את עצמו בהחליטו להתגושש עם דמותו שלו בקליפ לִפִּין פִּייר, הוא בעצם השתמש במטאפורה מצוינת.

הגישה הזאת מוצאת אולי את ביטויה המושלם בשיר לֹס ("בלי"), שבו מלגלת הלהקה על מבקריה:

היינו בני-בלי-שם

יש לנו שם

בלי מילים

המילים באו

ובכל זאת אנחנו עדיין

קצת בלי שיר

אבל לא בלי צליל

אתם הרי שומעים את זה

איננו בלי פגמים
רק קצת בלי אחיזה
בלי קול
לעולם לא תיפטרו מאיתנו

לעולם לא תיפטרו מאיתנו – זהו מוטיב־חוזר עתיק יומין בהיסטוריה הגרמנית; התרעומת הזאת, התחושה שהאומה הגרמנית אינה תופסת את מקומה הראוי, שהעם הגרמני מדוכא שלא בצדק. מבחינה היסטורית, אין שום חדש בשילוב התחושות הללו עם רגשות הזעם והתסכול נוכח עוצמתם האדירה והלא־מוצדקת של האמריקנים הדפוקים האלה. אותה תרעומת אפשר לראות גם בתחושת הכיתור הכפייתית ששררה בגרמניה ערב מלחמת העולם. והיטלר, כידוע, ניצל היטב את התחושה הזאת כשבא לתפוס את השלטון. אכן, הדבר המפחיד ביותר באנשים האלה הוא שנדמה כי הם לא למדו דבר מן ההיסטוריה. הם רק לא חדלים מלהתלונן על הדיכוי שהוא מנת חלקם.

בין שהשירים שלהם עוסקים באהבה ובין שהם עוסקים במלחמה, ובין שחברי הלהקה הם שמאלנים ובין שהם ימניים, דבר אחד ברור: המוסיקה של רמשטיין איננה מוסיקה אירופית אלא גרמנית. והם מנחילים את הרגישות המיוחדת הזאת מדור לדור. הדנים אינם עושים מוסיקה כזאת, וגם לא הפורטוגלים. גם לא האירים, או המקדונים, או הבלגים. עוצמתה המהפנטת של המוזיקה הזאת לא הייתה מושגת בשום שפה אחרת מלבד בגרמנית. ממש כשם שציין הקלידן לורנץ, "השפה הגרמנית מאוד מתאימה לסגנון המוסיקלי שלנו". לא פעם צוין שאנשים חושפים את נשמתם במוסיקה שהם יוצרים, ושהמוסיקה של כל אומה קשורה קשר אמיץ לחיי החברה והמוסר שלה. אפלטון מתעמק בנושא בספרו המדינה. "לחינוך המוסי [המוסיקלי]", הוא כותב, "חשיבות מרובה ביותר, משום שיותר מזולתם חודרים הקצב והנעימה לתוך הנשמה פנימה... ובהגיע אליו שיח־של־טעם, הרי שהאיש שנתחנך כך יכירנו, בשל הקרבה שביניהם, ויותר מזולתו יקדמנו בברכה".²³ ובהמשך הדברים הוא גם מתריע "שיש להיזהר מהנהגת מין חדש של מוסיקה, באשר יש בכך משום סכנה לכל. כי בשום מקום לא ישונו דרכי המוסיקה, בלי שישתנו החשובים שבחוקי המדינה".²⁴ השקפה דומה מביעים גם אריסטו, רוסו וניטשה, שכולם מכירים ביכולתה הייחודית של המוסיקה לעורר רגשות אנושיים, לטוב ולרע.²⁵

אבל בשום מקום לא ניכרת זיקה הדוקה כל כך בין המוסיקה לנפש כמו בגרמניה. הברברים של גרמאניה, ציין אדוארד גיבון, היסטוריון בריטי בן המאה השמונה-עשרה, נמשכו למוסיקה כבחבלי קסם.²⁶ ואילו ניטשה ציין שהגרמני מדמה לעצמו שאפילו אלוהים שר שירים.²⁷ הגרמני, כתב ואגנר, אינו רואה במוסיקה בידור גרידא, אלא "מתייחס אליה בחרדת קודש השמורה לתחומים היקרים ביותר של חייו. לפיכך, הוא נעשה קנאי; התשוקה הלוהטת והאדוקה שבה הוא תופס את המוסיקה שלו ומבצע אותה, היא המאפיין המרכזי של המוסיקה הגרמנית".²⁸

התלמידים שביצעו את הטבח בקולומביין אהבו את רמשטיין, כך סופר. לדברי הרשויות ברוסיה, גם הרוצחים מִסְלָאן האזינו למוסיקה של רמשטיין במהלך המצור על בית הספר. לא בטוח שהבינו את המילים, אבל אין ספק שהאסתטיקה דיברה אל לבם. מדוע דווקא מוסיקה גרמנית, ולא מוסיקה צ'צ'נית היא שעוררה בהם השראה? מה יש בה, במסורת המוסיקלית הגרמנית, שמקנה לה עוצמה כזאת?

אין לדעת. אבל במקרים קיצוניים, ברור שהמוסיקה הופכת למין דרבון, שיכול לעורר את הנפש ולדחוף אותה לעשות מעשים נחושים. וכאן עלינו לשאול שאלה מעניינת: שמא צדק אפלטון כאשר התריע מפני הסכנות הגלומות במוסיקה חדשה?

קשה לומר עד כמה השפיעה להקת רמשטיין על החברה הגרמנית. אין ספק שהיא החזירה את האסתטיקה של הימין אל הזרם המרכזי של תרבות הפופ הגרמנית, ושהצלחתה המסחרית המדהימה שימשה השראה לעשרות חקיינים. בספטמבר בשנה שעברה הצטמרה אירופה כולה כשמפלגות הימין הקיצוני והניאו-נאצים זכו לניצחונות גדולים בבחירות המקומיות בגרמניה, ובעיקר במזרח הקומוניסטי לשעבר. האם היה לניצחונות הללו קשר כלשהו לנוֹיֶה דוֹיטְשֶה הֶרְטֶה – הקשיחות הגרמנית החדשה – של רמשטיין? שאלה זו יש לבחון ברצינות.

בהצהרת לייקן, שפרסמה המועצה האירופית בשלהי 2001, נאמר כי איחוד היבשת הולך וקרֵב. "סוף-סוף נסללה בפני אירופה הדרך להפוך למשפחה אחת גדולה", נכתב במסמך. חדשות טובות. והאחוה הזאת אכן מרגשת מאוד, בייחוד לנוכח העובדה שהיא באה לאחר מאות שנים של מעשי טבח ואיבה בין העמים האירופיים. לצורך העניין, הבה נקבל את ההנחה הזאת.

אירופה היא משפחה אחת גדולה עכשיו, תודה לאל. א פֿלֶרִיבֶּס אַוּסֶס²⁹ כיצד אפשר אפוא שלא להרגיש כמו משביתי שמחה כשמתעקשים לציין שחברים מסוימים באחוזה האירופית החדשה הזאת עודם מטפחים חיבה ביזארית למדיי לריח בשר חרוך, לדם נקרש על אספלט ולצליל קולן של אמהות מקוננות? כמה קטנוני יהא להזכיר שהם עדיין מלהגים בטירוף הדעת על הלהט המרגש שצווחות האימה שלך מעוררות בהם. וכמה בלתי מנומס יהיה למצוא מוזרות כלשהי בהתעסקות היתרה הזאת בבשר הלבן ה"מדליק", ביום הדין, בחורבן. הם שואלים מאין באים כל המתים, ואם אתה רוצה לגווע בעור ובשיער; הם אומרים שאהבה היא מלחמה וקוראים לך לברוח; הם מזהירים שאין מפלט ושאישי לא יצילך; שלא תזכה לרחמים אפילו אם תתחנן; הם נועצים את ברכיהם בפרצופך ותוקעים את אצבעותיהם באפר; אביהם, הם מודים, היה בדיוק כמוהם. אבל מה לעשות? הוא בן־משפחה. כלום אין בכל משפחה אחד כמוהם?

"אני חושב שזה מאוד נחמד שמדינות מתגאות במסורות שלהן", אמר לורנץ.

אני בהחלט חושבת שיתכן כי חברי רמשטיין מאמינים לתעמולה שלהם עצמם – הם אינם רואים בעצמם נאצים; הם תופסים את עצמם בתור צמחונים מוסיקליים בלתי מזיקים. איש מחברי הלהקה, על פי התרשמותי לפחות, אינו דוגל ברצח עם, אינו אויב היהודים, ואינו מצדד בִּעֲלִיוֹנוֹת הארית. אבל יש משהו מפחיד יותר בעובדה שאין הם מכירים במודע במה שהם עושים: עולה מכך שכל הדברים הללו נובעים מהם באופן אינסטינקטיבי.

אבל אפילו זאת אינה הנקודה. אין זה משנה אם חברי רמשטיין דוגלים בהשקפת העולם הנאצית או לא. הוגו רינגלר, פקיד בלשכת התעמולה המפלגתית המרכזית במינכן, תיאר פעם כיצד פיתה היטלר את קהלו. "באלף דרכים שונות", כתב, "הוכח שלעיתים קרובות לא היה זה חוכן נאומי כמו סגנון הופעחו שהשפיעה על המאזין ושבתה את לבו".³⁰ חברי להקת רמשטיין אכן יודעים כיצד להעביר את המסר שלהם בצורה שתשפיע על המאזין. או, במילותיו של לורנץ, "אנחנו יכולים לתת מה שאנחנו רוצים והם ישמיעו את זה. כשאף אחד לא מכיר אותך, הם אומרים שזאת האדרה של אלימות ושזה לא מתאים לשידור, אבל אחרי שאתה מגיע לראש המצעדים, זה כבר לא משנה. אז אתה יכול לעשות מה שאתה רוצה, והם ישמיעו את זה".³¹ הנה כי כן, בגרמניה של ימינו, המסר עובר טוב יותר ומשפיע יותר על המאזין כאשר הדבר נעשה באופן המזכיר מאוד את הסגנון הנאצי.

כן, כן. הסגנון הנאצי. כעת אפשר לומר זאת בגלוי. עברו על הרשימה – אותה רשימה שניסחה סוזן סונטאג כשכתבה על האסתטיקה הנאצית: "הצבע הוא שחור, החומר הוא עור, הפיתוי הוא יופי, הצידוק הוא כנות, המטרה היא אקסטזה, הפנטזיה היא מוות".³² וזה מה שמושל היום בתרבות הפופולרית הגרמנית. הגרמנים מרותקים לרמשטיין, בולעים בכל פה את התחייה הכמעט־מפורשת הזאת של הרייך השלישי, זוללים אותה כאילו הורעבו במשך שנים. אבל זאת אינה באמת גרמניה, תאמרו? אלה רק קומץ ניהיליסטים טבטוניים בנעליים צבאיות שבמקרה הם גם גרמנים? אם כן, מי קנה את כל האלבומים האלה? בוודאי לא חובבי הביטלס מליברפול. אלה בסך הכל רוצים להחזיק לך את היד. אין בכוונתי לטעון שהפופולריות של רמשטיין מעידה על התפרצות מחודשת של הנאציזם בגרמניה, וגם לא שלמוסדות הדמוקרטיים בגרמניה נשקפת סכנה מיידית. כל שאני מבקשת לומר הוא שמבחינה תרבותית, הגרמנים אינם דומים לשום אומה אחרת בהיסטוריה; מה שנכון גם בנוגע לצרפתים, לבריטים, לספרדים וליוונים. ואי־אפשר לחשוב על עתיד אירופי בלי להכיר תחילה בעובדה שמעולם, לכל אורך ההיסטוריה, לא התאחדו מדינות לאום בוגרות ומגובשות כל כך, ושונות כל כך מבחינה תרבותית, לכדי ישות היסטורית יחידה, יעילה ועקבית מבחינה כלכלית, פוליטית או מדינית, למשך יותר מעשורים ספורים; ועוד עלינו להכיר בכך שמעולם, לכל אורך ההיסטוריה, לא נטמעו בהצלחה גלים המוניים של מהגרים אל תוך ישות כזאת. לאמיתו של דבר, ההיסטוריה מלמדת כי מדינות שצורפו כך יחדיו מקבוצות אתניות מגוונות נוטות דווקא להתפורר – במהירות ובאלימות. וכאשר זה קורה, המהגרים הם הנפגעים העיקריים. כבר היום אפשר למצוא במאמרי מערכת בעיתונות הגרמנית רמזים מברשי רע על העתיד להתרחש, כמו המאמר שכתב האנס־אולריך זְהֶלֶר בדי צי"ט על "הבעיה התורכית".³³

אפשר שרמשטיין הם נאצים למופת, במובן האמיתי והמפחיד ביותר של המילה, ואפשר שאינם אלא מוקיונים, שכל חטאם הוא עיוורון עצמי מזעזע. ואולי הם משהו באמצע. לא בזה העניין. העניין הוא שגרמניה מאוהבת בהם. העניין הוא ששוב אנו נתקלים בכוח ההתמדה של אישיות לאומית גרמנית שהיא כל כך ייחודית מבחינה תרבותית עד שכמעט אי־אפשר לראות באנשים הללו את אחיהם או דודניהם של הצרפתים, הבלגים או הבריטים.

האיחוד האירופי הוא בבחינת נישואי נוחות; וקליטתם המוצלחת של גלי הגירה המונית היא כורח כלכלי. תערובת זו של אומות ועמים הנוצרת כעת – אף

שמרכיביה סולדים זה מזה סלידה עמוקה, אף שמזגיהם אינם הולמים זה את זה, אף שהם בגדו זה בזה בגסות בעבר – היא מחויבת המציאות מבחינה פוליטית וכלכלית. מובן שאין לי שום התנגדות לאיחוד עמי אירופה; אדרבה, יהיה נפלא אם היבשת המעונה והמפולגת הזאת תזכה סוף־סוף לאחוות אנוש. אבל כשאני מקשיבה לרמשטיין אני מוצאת עצמי חושבת: אל תבנו על זה.

קלייר ברלינסקי היא סופרת המתגוררת בפריז. מאמרה האחרון בתכלת הוא "התקווה של מרסיי" (תכלת 19, אביב התשס"ה/2005).

הערות

1. השם הוא גם שמו של בסיס חיל האוויר האמריקני "רמשטיין" (Ramstein) במערב גרמניה, שבו נהרגו 69 בני אדם וכ־500 נפצעו כששלושה מטוסים התנגשו מעל קהל במפגן אווירי ב־28 באוגוסט 1988.

2. מילים מאת ריכרד קרוספה־ברנשטיין, פאול לנדרס, כריסטוף דום שניידר, טיל לינדמן, ד"ר כריסטיאן לורנץ, אוליבר רידל. כל הזכויות שמורות. © TamTam Fialik Musikverlag, Edition Discoton GmbH–Musik, באדיבות BMG, גרמניה. למען הקיצור בחרתי מדגם מייצג. קטלוג מלא של מילות השירים של רמשטיין בגרמנית, עם תרגום לאנגלית, אפשר למצוא בתוך www.herzeleid.com/en/lyrics. תרגומים לעברית ודיונים בעברית אפשר למצוא בין השאר בפורום רמשטיין באתר הפורומים הישראלי הייד־פארק: http://www.hydepark.co.il/hydepark/forum.asp?forum_id=3248.

3. John Felstiner, *Paul Celan: Poet, Survivor, Jew* (New Haven: Yale, 2001), p. 39.

4. ראה למשל את השורות הבאות מתוך דה פרופונדיס של טראקל, בתוך www.littlebluelight.com/lblphp/quotes.php?ikey=27:

רצועות מתכת קרות על מצחי.
עכבישים מחפשים את לבי.
יש אור שמת בפי.

5. ראה, למשל, "כלת הכושי": Gottfried Benn, *Morgue and Other Expressionist Verse* (1912–1913) בתוך www.supervert.com/elibrary/benn.html.

6. השיר הוא פרשנות רמשטיינית לשיר "Here Comes the Sun" של הביטלס; ההשוואה למקור מעניינת.

7. ראה, למשל, את הדברים הבאים: www.rammsteinsite.com/articles3.html; www.nation-master.com/encyclopedia/Rammstein; www.religioustolerance.org/sch_vio6.htm

8. פירושה של כותרת השיר בגרמנית "Du Hast" הוא "יש לך". האיות הנכון למשמעות "את שונאת" הוא ב-s כפולה: Du Hasst. ובכל זאת זהו התרגום של רמשטיין לשיר כפי שהוא מופיע באתר הרשמי שלהם; זה גם התרגום שהם שולחים למעריצים לפי דרישה, וכך הם גם שרים אותו באנגלית.

9. בעקבות זאת נגזרו על השניים תקופת מבחן של שישה חודשים וקנס כספי. לפרטים נוספים ראה <http://members.lycos.nl/feuermeister/eng/press/pulsemay01en.html>. כששאל עיתונאי את הגיטריסט קרוספה־ברנשטיין אם להקת רמשטיין באמת מייצגת את מה שרוב האמריקנים תופסים כערכי משפחה – בייחוד משום ששיריה של הלהקה עוסקים באופן כפייתי בגילוי עריות – הוא הסביר שמדובר "בסך הכל בשירי אהבה מזוויות קיצוניות". ראה Paul Gargano, "A Foreign Flair for Family Values," *Metal Edge* (January 1999).

10. <http://herzeleid.com/en/press/>, Wolfgang Spahr, *Billboard*, August 7, 1999, p. 11. billboard_08-1999

11. Winston Cummings, "Teutonic Values," *Hit Parader*, December 1998. ראה www.rammsteinsite.com/articles3.html (להלן ערכים טבטוניים).

12. Colin Devinish, "Rammstein Raise Furor over Video with Nazi-Era Footage," August 1998. ראה www.vh1.com/artists/news/500908/08311998/rammstein.jhtml

13. Gabriella, *New York Rock* (November 1998). ראה www.nyrock.com/interviews/rammstein_int.htm

14. Chris Gill, "Rammstein: Battering Ramm," *Guitar World* 6/9. ראה www.rammsteinsite.com/articles6.html

15. www.newsfilter.org/antimtv/bands/rammstein.htm

16. "Nazis? Heil No!" *London Records*, 2001. ראה www.nme.co.uk/news/562.htm

17. www.planetrammstein.com/en/faq/22.php. דוגמאות לפוסטרים בסגנון הזה אפשר למצוא בתוך <http://motlc.wiesenthal.com/gallery/pg01/pg9/pg01931.html>; www.calvin.edu/academic/cas/gpa/posters/rad.jpg

18. קמינגז, ערכים טבטוניים.

19. הוגו רינגלר, למשל, פקיד בלשכת התעמולה המפלגתית המרכזית במינכן, מתאר את עלייתו של היטלר לשלטון במאמר שפורסם בשנת 1937 לשם הדרכתם של תועמלני המפלגה: "[הוא] לא דיבר לשכח אלא ללב. הוא דיבר מלבו אל לב מאזיניו. וככל שהיטיב להבין כיצד לממש את הפנייה הזאת ללב, כך ניצל אותה ביתר עוז וכך היה קהלו פתוח יותר לקלוט את מסריו. לא הייתה אז כל דרך לשכנע את העם הגרמני בטיעונים רציונליים; העניינים לא עלו יפה עבור

מפלגות שניסו את הגישה הזאת. העם נשבה בידי האיש שפרט על המיתר שאחרים התעלמו ממנו – הרגשות, התחושות, או כפי שמתבקש לקרוא לזה, הלב." Hugo Ringler, "Heart or Reason? What We Don't Want from Our Speakers," *Our Will and Way*, 7 (1937), pp. 245–249 (להלן "לב או תבונה").

20. ראיון עם פלאקה לורנץ, (*Deutscher Video Ring Magazin* (May 2001), ראה www.rammsteinnicccage.com/media/interviews/deutschervideomay01en.html

21. על צלב הברזל הנאצי הוטבע צלב קרס. את קטלוג הסמלים הרוניים המשמשים את הניאו-נאצים כתחליפי צלב קרס אפשר למצוא באתר הליגה נגד השמצה: www.adl.org/hate_symbols/updates.asp

22. Etgar Lefkovits, "Poll: Over 50 Percent of Germans Equate IDF with Nazi Army," *Jerusalem Post*, December 7, 2004 הסקר נערך בידי חוקרים מאוניברסיטת בילפלד. החוקרים מצאו ש-51 אחוזים מן הגרמנים סבורים שיחסה הנוכחי של ישראל לפלסטינים שקול לזוועות שביצעו הנאצים ביהודי אירופה במלחמת העולם השנייה; 68 אחוזים סבורים שישראל מנהלת "מלחמת שמד" נגד הפלסטינים; 82 אחוזים כועסים על המדיניות הישראלית כלפי הפלסטינים; 62 אחוזים נמאס מ"העלאת הגרה הבלתי פוסקת" בנושא פשעי גרמניה נגד היהודים; ו-68 אחוזים מן המשיבים "רוגזים" על העובדה שגרמנים היום עדיין מואשמים בפשעי הנאצים. בלשון המעטה ציינו עורכי הסקר הגרמנים כי הממצאים "מדאיגים".

23. כתבי אפלטון, כרך שני, פוליטיאה, תרגם יוסף ג' ליבס (ירושלים: שוקן, 1957), עמ' 264.

24. אפלטון, פוליטיאה, עמ' 294.

25. פרידריך ניטשה, "הולדת הטרגדיה מתוך רוח המוסיקה", הולדתה של הטרגדיה, חרום ישראל אלדד (ירושלים: שוקן, תשכ"ט), עמ' 19–147. Aristotle, *Politics*, Books VII–VIII (Wiltshire: Cambridge University, 1988), pp. 42–197; Jean-Jacques Rousseau, *Letter to D'Alembert; Project Concerning some New Signs for Music; Dissertation on Modern Music; Letter on Italian and French Opera*, etc.

26. Edward Gibbon, *The Decline and Fall of the Roman Empire*, ed. Hans-Friedrich Mueller (New York: Modern Library, 2003), vol. i, pp. 202, 931; vol. 2, pp. 286, 734.

27. פרידריך ניטשה, שקיעת האילנים, תרגם ישראל אלדד (ירושלים: שוקן, תשל"ג), פתגם 33, עמ' 55.

28. Richard Wagner, *Über Deutsches Musikwesen, Sämtliche Schriften und Dichtungen*, vol. i, trans. William Ashton Ellis (Wagner Library) <http://users.belgacom.net/wagnerlibrary/prose/wagongm.htm>, ראה

29. "מתוך רבים, אחת" – ביטוי המופיע על החותם הרשמי של ארצות-הברית ומתייחס ליצירתה של ישות פדרלית יחידה מתוך 13 המדינות החברות המקוריות.

30. רינגלר, "לב או תבונה", עמ' 245–249.

-
- http:// **ראה** ,Andrea Nieradzik, "Beautiful Sons," *Musik Express* (March 2001) **.31**
herzeleid.com/en/press/2001-03_musik_express
- Susan Sontag, "Fascinating Fascism," *Under the Sign of Saturn* (New York: Farrar, **.32**
Straus, 1975), p. 109
- .Hans-Ulrich Wehler, "The Turkish Problem," *Die Zeit*, September 12, 2002 **.33**